

وظایف سازمان‌های برون‌بخشی در بلایا

ساجده کامران پور
رابط فصلنامه و کارشناس مسؤول آموزش
بهورزی دانشگاه علوم پزشکی جهرم

حمیده اباذری
مریی مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی تربت جام

هاجر آزادبخواه
مریی آموزشگاه بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی جهرم

محمد ابراهیم رحمتی
مسؤول واحد مدیریت خطر در بحران
وبلایا دانشکده علوم پزشکی تربت جام

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه:

- مفهوم بلایا و انواع آن را شرح دهند.
- سیاست‌های اتخاذ شده در نظام جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با بحران‌ها قبل و بعد از وقوع بحران آشنا شوند.
- نقش و جایگاه دانشگاه‌های علوم پزشکی در هنگام وقوع بلایا را توضیح دهند.
- سازمان‌ها و ارگان‌های همکار در مدیریت بلایا را فهرست کنند.

وضعیت بلایا در ایران

وظایف هریک از کارگروه‌ها، برگزاری جلسات هماهنگی، تدوین تفاهم نامه‌ها و پایش مفاد آن انجام می‌شود.

تیم‌های مداخله‌کننده در بحران

گروه‌های مداخله‌کننده، به دو گروه دولتی و مردمی تقسیم می‌شوند: افرادی که به طور مستقیم در معرض خطراند و افرادی که در معرض خطر نبوده، ولی حس نوع دوستی دارند. مانند مسؤلان و گروه‌های امدادی و خدماتی دولت؛ لذا این نکته مهم است که نبود هماهنگی و انسجام بین گروه‌های مختلف در زمان بحران می‌تواند، باعث ایجاد نابسامانی در جامعه شده و بر شدت اثرات بحران نیز بیفزاید.

در هنگام وقوع بحران نوع ورود به صحنه حادثه جهت انجام اقدام‌های مقابله‌ای، به سه صورت زیر خواهد بود:

* ورود سریع بازماندگان حادثه از خود محل حادثه جهت مقابله

* ورود نیروهای امدادی و خدماتی دستگاه‌های اجرایی دولتی و عمومی از نزدیک‌ترین محل به صحنه حادثه و مناطق با آسیب کمتر

* ورود نیروهای شهرها، استان‌ها و کشورهای معین به صحنه حادثه که به تناسب فاصله از مرکز بحران و میزان توانمندی خود وارد عمل می‌شوند.

از بین گروه‌های فوق، **دسته اول**، بیشتر بازماندگان حادثه‌اند که خود به دو گروه تقسیم می‌شوند یا خودشان، اعضا و کارکنان سازمان‌های امدادی و خدماتی بوده یا از

کشور ما از نظر وقوع بلایای طبیعی مقام چهارم آسیا و مقام ششم در سطح جهان را داراست و فقط از بلایای طبیعی در هفت سال گذشته بیش از دوهزار میلیارد ریال خسارت به آن وارد شده است که شامل مرگ و میر افراد، تخریب ساختمان‌ها و شهرها و واحدهای تجاری است که اغلب موارد ناشی از زلزله‌های متعدد است.

به طوری که در زلزله سال ۸۲ در بم بیش از ۸۰۰ میلیون دلار خسارت برآورد شده است. با توجه به قرار داشتن کشور ایران روی خط زلزله در صورت بروز زمین لرزه با شدت زیاد در شهرهای بزرگ امکان وقوع یک فاجعه انسانی محتمل است، بنابراین لزوم یک تشکل منسجم و ابسته به دولت در این زمینه احساس می‌شود.

مفهوم بحران و بلایا

شرایطی که در اثر حوادث و رخدادها و عملکرد طبیعی یا انسانی به طور ناگهانی یا غیر قابل کنترل پدید می‌آید و موجب ایجاد مشقت و سختی برای یک مجموعه یا جامعه انسانی می‌شود و برطرف کردن آن نیازمند اقدام‌های اضطراری فوری و فوق العاده است. به عبارتی بحران وضعیتی است که دست کم سه عامل تهدید ارزش‌ها، محدودیت زمان و خطر پیامدهای بزرگ در آن جمع شده باشند.

یکی از انواع بحران‌ها بلایا هستند که عبارتند از: حوادثی که معمولاً به شکل ناگهانی رخ می‌دهند و عملکرد جامعه را مختل کرده، صدمه و آسیب وارد می‌کند که تطابق یا پاسخ مناسب به آن فراتر از ظرفیت‌های جامعه است.

مراحل مدیریت بلایا

شامل چهار فاز پیشگیری و کاهش آسیب، آمادگی، پاسخ و بازیابی و سرانجام فاز هماهنگی است.

در فاز آمادگی اقدام‌های ارزیابی ایمنی و خطر تدوین برنامه عملیاتی، ذخیره سازی تجهیزات و آموزش و تمرین کارکنان مدنظر است.

درفاز پاسخ و بازیابی نحوه برخورد با مشکلات و خسارات پس از وقوع بلایا مطرح می‌شود و در فاز هماهنگی تحلیل

زیر مجموعه در سطوح ملی، استانی، شهرستانی مشخص و به آنها ابلاغ و مرتب پیگیری کرده تا اجرایی شود.

کارگروه‌های تخصصی سازمان

۱. کارگروه ارتباطات و فناوری اطلاعات با مسؤولیت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و ریاست وزیر مربوط
۲. کارگروه بهداشت و درمان با مسؤولیت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ریاست وزیر مربوط
۳. کارگروه خشکسالی، سرمازدگی و مخاطرات کشاورزی (زراعت، باغداری، دامداری، آبیان و طیور) با مسؤولیت وزارت جهاد کشاورزی و ریاست وزیر مربوط
۴. کارگروه حمل و نقل، شریان‌های حیاتی، بلایای جوی و طوفان با مسؤولیت وزارت راه و شهرسازی و ریاست وزیر مربوط
۵. کارگروه تشکل‌های مردم نهاد با مسؤولیت وزارت کشور و ریاست معاون امور اجتماعی، فرهنگی و شوراهای وزارت کشور

مردم عادی هستند. اگر این افراد آموزش‌های لازم جهت عکس‌العمل سریع و مناسب و همچنین اقدام‌های خود امدادی و آموزش‌های اولیه را در جامعه دیده باشند، می‌توانند مؤثرترین افراد با حداقل امکانات جهت مقابله بعد از حادثه باشند.

دسته دوم نیروهای امدادی و خدماتی دستگاه‌های اجرایی دولتی یا عمومی هستند که به منظور حصول نتایج بهتر و سریعتر از این نیروها، شناسایی و ساماندهی آنها در سازمان‌های مختلف، داشتن یک مرکز فرماندهی یا اتاق مدیریت بحران در مناطق مختلف به گونه‌ای که به طور شبانه روزی پاسخگو باشد، ضرورت دارد، لذا نوع و میزان امکانات، آموزش نیروها و به کارگیری تخصص‌های مختلف، فاصله از مرکز بحران، هماهنگی، انسجام و فرماندهی و مدیریت واحد در عملکرد این نیروها بسیار مؤثر است.

دسته سوم شامل تیم‌ها و نیروهای مداخله‌کننده از شهرها، استان‌ها و کشورهای معین هستند که خود آنها نیز در دو حالت می‌توانند عمل کنند. یعنی یا گروه‌های اول و دوم فعالند یا به خاطر شرایط خاص بحران، هیچکدام از این گروه‌ها فعال نیستند. اگر قصد گروه‌های معین، مداخله در بحران و مقابله مستقیم است، حتماً باید با امکانات، تجهیزات و نیروهای مستقل وارد منطقه بحران زده شوند که در این حالت شناخت قبلی از محیط بحران بسیار مؤثر است. در مدیریت واحد بحران سیستم هماهنگ‌کننده باید، وظایف و اولویت‌های انجام امور را برای سازمان‌های

” اگر قصد گروه‌های معین، مداخله در بحران و مقابله مستقیم است، حتماً باید با امکانات، تجهیزات و نیروهای مستقل وارد منطقه بحران زده شوند “

۶. کارگروه بیمه، بازسازی و بازتوانی، تامین و توزیع ماشین آلات، آواربرداری ساختمان‌ها، آتش‌نشانی، مواد خطرناک و انتقال و تدفین متوفیان با مسؤولیت وزارت کشور و ریاست معاون امور عمرانی و رئیس سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های ایران
۷. کارگروه امنیت و انتظامات با مسؤولیت وزارت کشور و ریاست معاون امنیتی و انتظامی وزارت کشور
۸. کارگروه امور سیل و مخاطرات دریایی، برق، آب و فاضلاب با مسؤولیت وزارت نیرو و ریاست وزیر مربوط
۹. کارگروه تأمین سوخت و مواد نفتی با مسؤولیت وزارت نفت و ریاست وزیر مربوط
۱۰. کارگروه مخاطرات زلزله، لغزش لایه‌های زمین، ابنیه، ساختمان و شهرسازی با مسؤولیت وزارت راه و شهرسازی و ریاست وزیر مربوط
۱۱. کارگروه تأمین مسکن با مسؤولیت وزارت راه و

- شهرسازی (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی)
۱۲. کارگروه مخاطرات زیست محیطی با مسؤولیت سازمان محیط زیست و ریاست مربوط
۱۳. کارگروه آموزش و اطلاع رسانی با مسؤولیت سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و ریاست مربوط
۱۴. کارگروه امداد و نجات و آموزش همگانی با مسؤولیت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران با ریاست سازمان امداد و نجات

نتیجه‌گیری

یک پاسخ مناسب، صحیح و بموقع به بلایای طبیعی و انسان ساخت فقط در سایه هماهنگی، تجمیع امکانات و تمرین گروهی امکان پذیر خواهد شد و در این صورت است که نظم و انضباط حاکم بر خدمت رسانی می‌تواند در مراحل اولیه بحران از توسعه و افزایش آسیب‌ها جلوگیری کرده و مرهمی بر آلام بلادیدگان باشد.

پیشنهاد: اگر چه ساختار هماهنگی در چارچوب مدیریت بحران کشور تدوین شده است، لیکن رفع نواقص و کمبودها با تمرین در کنار هم و پیش و ارزیابی مستمر نیرو، امکانات، تجهیزات، عملکرد زیر پرچم واحد فرماندهی حادثه امکان پذیر خواهد بود. این مهم نیازمند عزم راسخ مسؤولان دلسوز و تشنه خدمت در حوزه بلایا است.

بهورزان محترم باید از وجود وظایف کارگروهی تخصصی اطلاع داشته باشند تا بتوانند با نیروهای دیگر در سطح محیطی ارتباط برقرار کنند. در بحران‌ها به ویژه زلزله در مناطق روستایی، بهورزان مهمترین و بیشترین اثر را در امداد و مراقبت‌ها داشته‌اند.

منابع

۱. برنامه ملی پاسخ نظام سلامت در بلایا و فوریت‌ها (EOP) سال ۱۳۹۴ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۲. شرح وظایف و آیین نامه‌های کارگروه‌های تخصصی مدیریت بحران کشور، سازمان مدیریت بحران
۳. لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران، ۱۳۸۵
۴. محبی فرد، رفعت؛ آصف زاده، سعید. «نقدی بر ساختار دولتی مقابله با بلایای طبیعی کشور ایران: تحقیق در سیستم بهداشت و درمان»
۵. رییس اکبری، قاسم؛ «بلایا و اقدام‌های اولیه از مجموعه کتب آموزش بهورزی»
۶. مدیریت و کاهش خطر بلایا (۱۳۹۴)